

потенциала предметів указанного циклу за счет метафорических моделей, обусловленних специфическим и уникальним характером педагогических явлений и процессов, для которых характерна многофакторность и непредсказуемость. На основе определения базовых метафорических концептов педагогического дискурса представлены возможности выделения основных функциональных типов метафорических переносов.

Ключевые слова: модель, моделирование, метафора, метафорическое моделирование, дискурс, педагогический дискурс, концепт.

Ignatovich O. Using Metaphorical Models of Pedagogical Discourse in Teaching of Pedagogical Disciplines in the University

In the article we can see the problem of metaphorical simulation of pedagogical discourse in process of teaching pedagogical cycle subjects. In this article focuses the role of metaphor in the process of studying the pedagogical cycle subjects, grounded it used at all stages of vocational and educational training and, accordingly, the metaphor is regarded as one of the teaching methods in teaching of subjects in this series in the process of future teacher's professional training. metaphorical modeling phenomenon analyzed in the context of the ideas of modern education's humanization, drawing on historical and logical, linguistic and pedagogical approaches. This study shows the possibility of semantic extension of pedagogical potential of objects specified by the cycle of metaphorical models due to the specific and unique nature of the pedagogical phenomena and processes, which are characterized by multi-factor and unpredictability. The author focuses on the definition of basic metaphorical concepts of pedagogical discourse, which makes it possible to identify the main functional types of metaphorical transfers.

Key words: model, modeling, metaphor, metaphorical modeling, discourse, pedagogical discourse, concept.

Стаття надійшла до редакції 08.08.2016 р.

Прийнято до друку 30.09.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Савченко С. В.

УДК 378.147:37.041

О. Б. Кисельова

ТРАНСФОРМАЦІЯ САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ФАХІВЦЯ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

Інтеграція України до єдиного європейського простору, динамічний розвиток інформаційного суспільства, відкритого для всіх та орієнтованого на інтереси людей, конвергенція вітчизняної освіти зі світовою, постійне зростання обсягу інформації вимагають

вдосконалення процесу професійної підготовки нового покоління кадрів. Виникає нагальна потреба у високомобільних, ініціативних, компетентних фахівцях, здатних до неперервного самовдосконалення, розширення власного кругозору, оволодіння новим високотехнологічним професійним інструментарієм шляхом здійснення безперервної самоосвітньої діяльності упродовж усього життя з використанням її новітніх форм та опорою на електронні інформаційні ресурси й освітні ресурси мережі Інтернет щодо реалізації соціальних, особистісних та професійних функцій. Така здатність має особливе значення для всіх без винятку спеціальностей, оскільки успішність будь-якої професійної діяльності безпосередньо залежить від уміння самостійно набувати знань, навичок, удосконалюючи свою компетентність у обраній галузі. Крім того, тенденції розвитку вищої освіти характеризуються перенесенням акцентів з освітньої діяльності на самоосвітню, зумовлюють зростання ролі самостійної роботи студентів у їх професійному становленні, інформатизація навчального процесу стимулює як удосконалення технологій викладання, так і оновлення форм, способів, методів та засобів самонавчання.

У працях багатьох учених (І. Барсуков, М. Бондаренко, І. Вертилецька В. Іщенко, Г. Коджаспірова, М. Косенко, О. Малихін, І. Наумченко, М. Рогозіна, Н. Сидорчук, Р. Скульський, В. Шпак та інші) досліджувалась проблема самоосвітньої діяльності студентів як однієї з форм підвищення їх професійної майстерності. Важливість самоосвіти в інформаційному суспільстві підкреслювали А. Андреев, Л. Білоусова, В. Корвяков, В. Надеїн, Є. Полат, Г. Серіков, М. Солдатенко, О. Шукліна та інші.

Освітній потенціал мережі Інтернет у навчальному процесі розглянуто у працях Н. Морзе, Є. Полат, Ю. Рамського та інших. Удосконаленню професійної підготовки майбутніх фахівців, зокрема вчителів, засобами веб-сервісів присвячені роботи М. Золочевської, В. Осадчого, К. Осадчої та інших, роль сервісів web 2.0 у навчальній діяльності студентів вищих навчальних закладів висвітлено в дослідженнях Н. Балик, М. Козяр, Н. Хміль та інших. У свою чергу, використання інформаційних технологій у якості засобу самоосвіти розглянуто Є. Ганіним, Ю. Калугіним, О. Локтюшиною, О. Статіровою, О. Федоровою, С. Яшановим та іншими. Проте, наявна педагогічна практика свідчить про недостатню сформованість самоосвітніх умінь у студентів, їх неготовність у повній мірі використовувати освітній потенціал сучасного інформаційно-навчального середовища. Однією з вагомих причин такого стану є відсутність спеціальної уваги до специфіки самоосвітньої діяльності студентів в умовах відкритого доступу до нетрадиційних джерел інформації, реалізації підтримки професійної підготовки з використанням можливостей сервісів Інтернет, які розширюють інформаційне забезпечення навчального процесу, джерела отримання консультаційної допомоги тощо.

Мета статті полягає у висвітленні аспектів трансформації самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців в умовах сьогодення.

Проблема самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця досліджувалась як педагогами (С. Архангельський, А. Громцева, Б. Райський та інші), так і психологами (Л. Виготський, О. Ковальов, Г. Костюк, О. Леонтєв, С. Рубінштейн та інші), філософами (О. Бурлука, Б. Гершунський, В. Лозовий та інші), соціологами (І. Грабовець, Г. Зборовський, О. Шукліна та інші). Аналіз психолого-педагогічних доробків вчених (А. Айзенберг, М. Бондаренко, Н. Бухлова, Г. Коджаспірова, Р. Скульський та інші) свідчить про складність і багатоаспектність поняття «самоосвітня діяльність», яке детермінує як процес і результат розвитку умінь постановки навчальної задачі; реалізації навчальних дій і операцій за рішенням задачі; контролю й оцінки результату [6]; з одного боку, цілеспрямована й систематична пізнавальна діяльність студента, у процесі якої він самостійно вдосконалює свої компетенції, унаслідок чого відбувається якісний розвиток його особистості; з іншого – сукупність декількох «само-» діяльностей, основою яких є пізнання себе, установлення цілей, оцінка своїх можливостей, здібностей, якостей, що сприяють або перешкоджають самоосвіті [4]. Так, самоосвітню діяльність представляють як комплекс «само-»:

- самооцінка (вміння оцінювати свої можливості);
- самооблік (вміння брати до уваги наявність своїх можливостей);
- самовизначення (вміння вибирати своє місце в житті, у суспільстві, усвідомити свої інтереси);
- самоорганізація (вміння знайти джерело пізнання й адекватні своїм можливостям форми самоосвіти, планувати, організувати робоче місце та діяльність);
- самореалізація (реалізація особистістю своїх можливостей);
- самокритичність (вміння критично оцінювати переваги та недоліки власної роботи);
- самоконтроль (здатність контролювати свою діяльність);
- саморозвиток (результат самоосвіти) [2].

Вищезазначене дало підставу в межах нашої роботи розуміти під самоосвітньою діяльністю майбутнього фахівця спосіб реалізації й успішного втілення в діяльності того або іншого змісту самоосвіти, спрямованого на досягнення певної особисто й суспільно значущої освітньої мети, якісну зміну особистості в процесі самостійного здобуття нових знань, яка орієнтує його на проектування особистих досягнень і підвищення професійної компетентності. Нами виокремлено характеристичні ознаки (самостійність, добровільність, керованість самою особистістю, спрямованість на задоволення пізнавальних потреб та інтересів, неперервність) та функції зазначеної діяльності (соціальні (ре-соціалізація, соціальні захищеність та інтеграція особистості),

особистісні (самовдосконалення й самоствердження особистості, самореалізація в професійній діяльності) та професійні (адаптивна, компенсаторна, інформаційна та розвивальна) [3].

На підставі аналізу психолого-педагогічних джерел (А. Громцева, О. Малихін, Г. Серіков, В. Шпак та інші) нами визначено етапи здійснення самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців, кожен із яких потребує сформованості відповідних умінь, навичок та якостей, наявності певного досвіду їх використання, а саме:

- постановка мети (орієнтація; визначення мети);
- планування (проектування дій; менеджмент часу);
- організація (пошук інформації; налаштування робочого місця);
- реалізація (безпосереднє виконання наміченого плану);
- рефлексія (самоконтроль; самооцінка; самоаналіз; самокорекція) [1].

Інновації в навчальному середовищі, проникнення інформаційно-комунікаційних технологій в освіту сприяло появі якісно нового інформаційно-навчального середовища, в рамках якого зазначені технології застосовуються для супроводу самостійної пізнавальної діяльності, реалізації зв'язків між учасниками навчального процесу й доступу до світових інформаційних ресурсів освітнього призначення (А. Веряев, С. Лещук, В. Лискова, О. Муковіз, О. Ракітіна, Ю. Рамський, М. Умрик, І. Шалаєв та інші). Так, це багатоаспектна цілісна, соціально-психологічна реальність, що надає сукупність необхідних психолого-педагогічних умов, сучасних технологій навчання й програмно-методичних засобів навчання, побудованих на основі сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, які забезпечують супровід пізнавальної діяльності й доступ до інформаційних ресурсів (В. Красільнікова); сукупність умов, які сприяють виникненню й розвитку процесів інформаційно-освітньої взаємодії між тими, хто навчається, викладачем і засобами нових інформаційних технологій, а також формуванню пізнавальної активності за умови наповнення компонентів середовища (різні види навчального, демонстраційного обладнання, програмні засоби й системи, навчально-наочні посібники тощо) предметним змістом конкретного навчального курсу (С. Гончаренко); сукупність умов, що забезпечують процес навчання за рахунок наявності системи засобів «спілкування» із загальнолюдською культурою, що слугує як для зберігання, структурування й подання накопиченого знання, так і для їх передачі, опрацювання й збагачення, системи самостійних робіт з опрацювання інформації, інтенсивних зв'язків між учасниками навчального процесу – як вертикальних, так і горизонтальних (Є. Полат). Сучасне інформаційно-навчальне середовище містить інформаційну, організаційну, програмно-методичну, комунікативну, контрольну-оцінювальну складові та виконує такі дидактичні функції: інструктивно-організаційна, інформаційно-когнітивна, комунікативна та контрольна-координуюча (Л. Білоусова,

А. Веряєв, О. Позднова, Є. Полат та інші). У нашій роботі під інформаційно-навчальним середовищем розуміємо якісно новий системно організований освітній простір, зорієнтований на застосування інформаційно-комунікаційних технологій для підтримки самостійної пізнавальної діяльності, вільного доступу до світових інформаційних ресурсів освітнього призначення й реалізації активних зв'язків між учасниками навчального процесу.

Зважаючи на шляхи використання потенціалу сучасного інформаційно-навчального середовища, виокремимо *трансформації самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця в умовах сьогодення*:

- відкритість і динамічність інформаційного простору самоосвіти (доступність світового фонду освітньої інформації, який не є сталим, постійно оновлюється);
- розширення форм самоосвітньої діяльності (самостійне опанування електронних курсів, тематичних Інтернет-ресурсів, участь у віртуальних професійних спільнотах, масових відкритих дистанційних курсах (МООС), веб-проектах, вебінарах, інтернет-комунікаціях професійного спрямування тощо);
- відсутність часових і територіальних обмежень щодо її здійснення (використання глобальної комп'ютерної мережі);
- варіативність самоосвітніх електронних навчально-інформаційних ресурсів (різноманіття за професійним призначенням, орієнтацією на певну категорію користувачів, способом подання тощо);
- опосередкованість доступу до Інтернет-джерел (специфіка їх знаходження із застосуванням інформаційно-пошукових систем);
- наявність додаткових можливостей для самоконтролю (використання автоматизованих, зокрема онлайн, контрольної-діагностичних засобів для оцінювання власного рівня засвоєння навчальної інформації).

Зазначене вище певним чином вплинуло на змістове та технологічне наповнення тих умінь, що забезпечують результативність самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця в контексті сьогодення в цілому. Вони зазнають трансформації в контексті змін засобів, форм реалізації, інструментів і умов її здійснення.

З метою підтримки самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців варто використовувати сучасні Інтернет-ресурси, які визначаються як сукупність інтегрованих програмно-апаратних та технічних засобів, а також інформації, призначеної для публікації в мережі Інтернет та представленої в певній текстовій, графічній або звуковій формах [5]. Розглянемо особливості їх застосування на різних етапах самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців. Так, під час визначення цілей самонавчання та планування є можливість скористатися сервісами створення карт знань: Bubbl.us, MindMeister, Cacoо, Lucidchart, Mindomo тощо; Google-календарем (<http://www.google.com/calendar>). Досить важливими Інтернет-сервісами для формування як мотивації, так і

навичок самооцінювання студентів є віртуальні дошки: **Realtimeboard**, **Trello**, **Symphonical** тощо.

Варто зазначити, що у якості інструменту менеджменту будь-якої діяльності, задачі, зокрема самоосвітнього характеру, доцільно застосувати діаграму Ганта з допомогою таких сервісів: **SmartSheet** «розумна таблиця» (www.smartsheet.com), **Realtimeboard** (www.realtimeboard.com), **Teamer** (<http://www.teamer.ru>), **Gantter for Google Drive** (<http://www.gantter.com/>). Графічне представлення самоосвітнього плану і графіку його виконання являє собою відображення завдань у вигляді відрізків на шкалі часу, що дозволяє оцінити послідовність їх виконання, відносні терміни та тривалість у цілому, порівняти запланований і реальний хід виконання. З метою стратегічного планування власної самоосвітньої діяльності студенти можуть використати популярний в менеджменті метод **SWOT**-аналізу, що полягає у виявленні факторів внутрішнього і зовнішнього середовища та поділі їх на чотири категорії: **Strengths** (сильні сторони), **Weaknesses** (слабкі сторони), **Opportunities** (можливості) і **Threats** (загрози), а допоможуть в цьому наступні сервіси: **Gliffy** (<http://www.gliffy.com/>), **Realtimeboard** (www.realtimeboard.com) тощо [3].

Ефективність організації та реалізації самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців у мережі Інтернет досягається шляхом правильного здійснення певних кроків: пошук джерел інформації відповідно до поставлених навчальних завдань; виділення і первинна обробка відомостей; опрацювання різноформатної інформації і прийняття рішення на її основі; створення та представлення інформаційних продуктів. Так, з метою пошуку та збереження необхідної інформації доцільно використовувати: пошукові системи (**Google**, **Yandex** тощо); електронні бібліотеки; сервіси для зберігання необхідних сторінок (**Bobrdobr**, **Symbaloo**, **Diigo**, **Evernote**, **So.cl** тощо).

Останній етап самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця, рефлексія, підтримується он-лайнними контрольнo-діагностичними засобами для оцінювання власного рівня засвоєння навчальної інформації (<http://hotpot.uvic.ca>, <http://mytest.klyaksa.net/>, <http://www.classmarker.com>, <http://master-test.net/ru> тощо) [3].

Отже, стрімко зростаючий потік інформації, зумовлений високими темпами розвитку науки й техніки, призводить до швидкого старіння професійних знань, що вимагає постійного їх оновлення та вдосконалення. У контексті сьогодення самоосвітня діяльність як один з головних факторів професійного й життєвого успіху фахівця зазнає певних трансформацій щодо засобів, інструментів, форм та умов її реалізації, які викликані інноваціями в інформаційно-навчальному середовищі, проникненням інформаційно-комунікаційних технологій в освіту в цілому. Її результативність залежить від здатності студента ефективно використовувати потенціал новітніх інформаційних технологій, зокрема Інтернет-ресурсів та сервісів з метою самовдосконалення.

Проведене дослідження не вичерпує зазначеної проблеми, зокрема перспективами подальших розвідок у цьому напрямку можуть бути дослідження європейського досвіду вирішення проблеми самоосвітньої діяльності фахівців в умовах сучасного Інтернет-простору.

Список використаної літератури

1. Білоусова Л. І. Компетентність самоосвіти у сучасних умовах [Електронний ресурс] / Л. І. Білоусова, О. Б. Кисельова // Інформаційні технології і засоби навчання : [зб. наук. праць]. Київ, 2012. – №1 (27). – Режим доступу : <http://journal.iitta.gov.ua/>.
2. Бухлова Н.В. Організація самоосвітньої діяльності учнів / Наталія Бухлова. – Х. : Вид. група «Основа», 2003. – 65 с.
3. Кисельова О.Б. Інтернет-сервіси підтримки самоосвітньої діяльності майбутніх педагогів [Електронний ресурс] / О. Б. Кисельова // Матер. Десятої міжнародної конференції [«Нові інформаційні технології в освіті для всіх (ITEA-2015)»], (Київ, 26-27 листопада 2015 р.). – Режим доступу : <http://itea-conf.org.ua/2015/>.
4. Надеин В. В. Методические основы самообразовательной деятельности студентов в процессе их профессиональной подготовки : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. пед. наук : спец. 13.00.08 / В. В. Надеин. – М., 2001. – 22 с.
5. Образовательные ресурсы сети Интернет. Для основного общего и среднего (полного) общего образования. Каталог / [сост. М.Б. Булакина, В. Н. Васильев, Е. Г. Гридина и др. ; гл. ред. А. Н. Тихонов]. – М., 2008. – Вып. 5. – 79 с.
6. Петрова М. А. Развитие самообразовательной деятельности студентов вуза на основе модульной технологии обучения : автореф. дис. на соискание науч. степени канд.пед.наук : спец. 13.00.08 / М. А. Петрова. – Омск, 2007. – 24 с.

Кисельова О. Б. Трансформація самоосвітньої діяльності майбутніх фахівців в умовах сьогодення

Одним із провідних завдань вищої освіти є підготовка майбутніх фахівців, здатних до самоосвіти впродовж життя. Особливої актуальності зазначена проблема набуває в умовах динамічного розвитку інформаційного суспільства. У статті визначено сутність, характеристичні ознаки, функції та етапи самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця. Розкрито сутність та функції інформаційно-навчального середовища. Виокремлено аспекти трансформації самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця в умовах сьогодення. Представлено Інтернет-сервіси для підтримки етапів самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця, що забезпечують ефективність її здійснення в сучасному відкритому інформаційно-навчальному середовищі.

Ключові слова: трансформація, самоосвітня діяльність, майбутній фахівець, інформаційно-навчальне середовище, Інтернет-сервіс.

Киселева О. Б. Трансформация самообразовательной деятельности будущих специалистов в современных условиях

Одной из ведущих задач высшего образования является подготовка будущих специалистов, способных к самообразованию в течение жизни. Особую актуальность эта проблема приобретает в условиях динамичного развития информационного общества. В статье определены сущность, характеристические признаки, функции и этапы самообразовательной деятельности будущего специалиста. Раскрыты сущность и функции информационно-образовательной среды. Выделены аспекты трансформации самообразовательной деятельности будущего специалиста в современных условиях. Представлены Интернет-сервисы для поддержки этапов самообразовательной деятельности будущего специалиста, обеспечивающих эффективность ее осуществления в современной открытой информационно-учебной среде.

Ключевые слова: трансформация, самообразовательная деятельность, будущий специалист, информационно-обучающая среда, Интернет-сервис.

Kyselyova O. Transformation of Self-educational Activities of Future Specialists in Today's Conditions

One of the most important tasks of higher educational establishment is the training of future specialists capable to the self-education during the life. Of special relevance, this problem acquires in the terms of dynamic develop of the information society. In the article the essence, characteristic features, functions and stages of self-educational activities of future specialist. The essence, and functions of information-learning environment are selected. Aspects of the transformation of self-educational activities of the future specialist in the of today's conditions are determined, namely: openness and dynamism of the information space of self-education; expansion of forms self-educational activities; lack of the time and territorial restrictions on its implementation; variability of self-education educational electronic information resources; mediation of access to Internet sources; availability of additional opportunities for self-control. Presented by Internet services for support stages of realization of self-educational activity of future specialist, which to ensuring the effectiveness of its implementation in modern public information-learning environment. The effectiveness of self-educational activities depends on the ability of the student use the potential of Internet resources and services for the purpose of self-improvement, in particular mind map, Google-calendar, Gantt chart, virtual boards, search engines, digital libraries, services for the storage of pages Internet, the facilities online control and diagnostic.

Key words: transformation, self-educational activities, future specialist, information-learning environment, the Internet-service.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2016 р.

Прийнято до друку 30.09.2016 р.

Рецензент – д.п.н., проф. Харченко С. Я.